

V GAJU

Pisatelj je še kot otrok iskal svoj gaj in našel ga je pri potoku Skopičniku v ozki in kratki dolinici. Tja je rad zahajal saj se je tam počutil lepo in tam je sanjaril o raznih stvareh, pa tudi ker je rad poslušal svojega soseda, starega Temnikarja, kako je govoril sam s sabo. Starec je s svojim dvolitrskim vrčem vsak dan hodil k potoku in pil iz njega. Nekega jutra, ko je pesnik gnal na pašo, je od daleč zagledal Temnikarja in se hitro skril v Vrbo pri Skopičniku, da bi slišal kako se bo starec pogovarjal s potokom. Pogovarjal se je z njim o življenju, pil in se spet pogovarjal. Nato je vstal in pljunil v tolmun ter se čudil samemu sebi. Pisatelj si ni mogel kaj, da ne bi pogledal čemu se sosed čudi in pri tem mu je spodrsnilo in mož ga je opazil. Ukazal mu je naj pljune v potok a deček tega ni hotel, saj se mu ni zdelo lepo. Vseeno je pljunil a se ni nič zgodilo. Nato je pljunil Temnikar in njegova slina se je razlila in na gladini je nastala mavrica. Mož je rekel, da je to zato, ker je dečkova slina nedolžna in sladka, njegova pa ne. A pisatelj je dejal, da je to od tobaka ki ga je žvečil, stari mož je malo pomislil, nato pa mu je pritrdil in rekel, da je tobak grda stvar a iz nje nastane nekaj lepega. Pisatelj ni razumel kaj je lepega v tobaku in mož mu je povedal, da sladki življenje a njemu se zdi grenak, ker so njegova usta še sladka. Še nekaj časa je nergal nad svojo ženo, nato pa se je odpravil domov. Tudi pisatelj se je odpravil proti domu in v maminem vrtu je odtrgal vršiček grenkega pelina, šel nazaj v svoj gaj in ga žvečil še veliko časa.

POT V TOLMIN

Bilo je poznega oktobra in pisatelj se je z očetom peš odpravil v Tolmin, saj v tistih časih niso imeli za avtobus. Ponoči se jim je ustavila ura in zato sta na pot odšla prezgodaj. Dolina se mu je zdela grozljiva in Idrijca je glasno hrumela. Čez čas sta prišla do Samotežnika in oče je sinu začel pripovedovati zgodbo o tem, kar se je zgodilo v tej hiši. Povedal mu je, da so bili Samotežniki tako skopuški, da se niso niti ženili, niti imeli otrok, ker bi jim to odvzelo preveč denarja in zato je njihov rod izumrl. Ko je končal je še dejal, da je škoda, ker v njihovi dolini ni nobenega pisatelja, ki bi zapisal vse te zgodbe. Ko sta hodila naprej je oče zaslišal psa, ki je lajal na drugi strani in točno je vedel kateri je. Fantu je povedal, da ima vsak človek, žival, voda in vsak les drugačen zvok in da jih on sam lahko sliši, pisatelj pa jih ne bo mogel nikoli. Potem mu je povedal zgodbo o Ravničarju, ki je dneve in dneve stal na mostu in gledal v vodo ter njegovem očetu. Njegov oče je bil čudak in zanimala ga je predvsem narava in prebral je veliko člankov o njej. V zimskem času je tudi sestavljal razne priprave. Nekega dne si je napravil kolo ter se na njem pripeljal v vas in vsi ljudje so se križali in zmajevali z glavo, neka gospa pa je celo plačala mašo, ker naj bi Ravničarja obsedel hudič. Nekega zimskega večera pa so se možakarji v gostilni pogovarjali o tem, ali je led že dovolj trden in Ravničar je trdil, da je, če se le dovolj hitro poženeš čezenj. Možje so ga poskušali ustaviti, a zaman. Pogнал se je čez zaledenelo reko in uspešno prišel na drugi breg. Nato je hote priti še nazaj po isti poti a je padel v luknjo, ki jo je napravil tisti popoldan, da bi imel vodo za živino. Iskali so ga teden dni ampak ga niso našli in ljudje so trdili, da ga je vzel hudič. Mlademu Ravničarju pa je razpadla domačija in hlev. Ko je bil še mlad se je zaljubil v zelo lepo in pametno dekle, ki pa je prihajalo iz revne hiše in Ravničarica, njegova mati, je ni marala. Ko ji je povedal, da jo želi vzeti za ženo mu tega ni dovolila in od takrat naprej je le še bral in ure in ure slonel na mostu in gledal v vodo. Mati mu je pripeljala veliko lepih deklet, ki so ga bile pripravljene vzeti za moža ampak on ni hotel nobene. Mati ga je celo pretepla, da bi mu to dekle izbila iz glave a je še vedno mislil le nanjo. Tudi dekle, Oti, je bila obsedena z mladim Ravničarjem ampak ona se ni zapustila kot se je sam in izučila se je za šiviljo. Ravničarjeva mati pa je poslala pismo, ki so ga izročili Oti in v njem povedala, da ne bo nikoli prišla na Ravnico, ker jo je preklela in jo bo preklinjala tudi iz groba. Od takrat naprej dekleta niso več videli in menili so, da se je vrgla v reko. Iskali so jo a našli je niso. Čez čas je Ravničarju pisala iz Trsta, kamor je šla za deklo in ko mu je umrla mati je šel ponjo. Poročila sta se a je Ota že devet dni po poroki umrla, ker je dobila pljučnico. To je bil hud udarec za moža in nikoli več se ni pobral. Zapustili so ga hlapec, pastir in dekla, ostala je le kravarica Veronika, ki je skrbela za domačijo. A ženska ni zmogla vsega in poleg tega je imela še devet otrok. Ravničar pa je vsak dan stal na mostu in ljudje so ga dražili naj si poišče nevesto a takšne deklice kot je bila njegova Ota ni več bilo na svetu. Njegov brat Janez, ki je zdaj v norišnici ga je spravil v vodo, da bi se umil, ker da če je umazan s tem žali tudi spomin na Oto. Res se je šel umiti a voda je bila mrzla in dobil je pljučnico, čez sedem dni pa je umrl. Janez je priredil velik pogreb, Veroniko in otroke pa je zaprl v klet a otroci so šli skozi križe v vratih in prišli gledat pogrebno slovesnost. Še isti dan je nagnal kravarico in njene otroke in res so šli. Preden pa so se odpravili sta najstarejša dva šla nazaj in prebičala Janeza. Ko so vaščani čez nekaj tednov vlomili v hišo, ker se jim je zdelo, da more biti nekaj narobe, so našli Janeza skritega za omaro in govoril je, da so se vsi – Veronika, njeni otroci, njegov

brat, mati in oče - vrnili. Ni hotel jesti, ker naj bi mu tako ukazala pokojna mati in naposled so ga poslali v norišnico. Kosmač in njegov oče sta hodila naprej in ko sta uvidela, da sta prezgodnja sta se usedla da bi si odpočila. Oče je pisatelja vprašal kaj bi rad postal, ta pa mu je povedal da ni še nič premišljal. Nato mu je oče zaupal, da je v njegovih letih sanjal, da bi bil pisatelj ampak ga oče ni hotel dati v šolo, zato si je sposodil staro slovnico in se jo naučil ter šel za delavca, da si je lahko kupil star klavir, ki pa mu ga je oče vrgel iz hiše. Spravil ga je na skedenj in se ogradil da je igral, tam pa je tudi pisal povesti. Vprašal je svojega sina, če se spomni listov, ki sta jih našla pred letom dni na podstrešju in mu povedal, da je bila to povest, ki jo je napisal kot mladenič. Takrat se je pisatelj odločil, da se bo za vse zanimal in se pridno učil.

TISTEGA LEPEGA DNE

Kihova Jera je bila zelo nerodno deklica in zaradi tega so jo zbadali vsi v vasi. Bila pa je tudi zelo velika opravljivka. Povest nam predstavi tudi kako sta se poročila Nanca in Peskarjev Ludvik pa tudi kako so se med seboj tolkli Ludvikovi brati fašisti in Nancina brata antifašista.

SREČA

Zgodba govori o čudaškem Stržku, ki se je poročil s Katarino. Rodila se jima je hči Tinka v katero je bil Ciril zaljubljen. Tinka je bila lepa, pametna in živahna deklica. Ko je bil Ciril v tujini, je zvedel, da je noseča. Očeta niso poznali. Tinka je rodila umsko prizadeto deklico in pobegnila v tujino od kjer je samo pošiljala denar, drugega glasu od nje pa ni bilo. Deklico so klicali Sreča, njenega pravega krstnega imena niso nikoli vedeli. Tinka je obljubila, da bo prišla domov na obisk a to se ni nikoli zgodilo. Sreča je bila zelo nasilna punčka in bila je tudi zelo močna tako da jo Stržek sploh ni mogel več obvladati in jo je zapiral v kurnik. Nekoč je pisatelj dobil pošto, da so Tinko in Srečo našli mrtvi v neki reki. Tinka je bila cela pogrizena. Malo od rib verjetno pa jo je ubila Sreča, saj je bila veliko močnejša od svoje mame.

KRUH

Nek moški je hodil od hiše do hiše. Vedno so mu dajali kruh, nekoč pa je neki ženski rekel, da kruh ni vse. Ta se je razjezila in ga vprašala kaj pa bi rad jedel če ne kruha in mu rekla, da je baron baronasti. Govorila je o politiki, družbi in o tem da dandanes niti berači niso več skromni in da so nehvaležni. Nekega dne je prišel v vas, šel v trgovino in vzel pol kilograma sira in tri štruče, govoril pa ni z nikomer. Prišel je do neke hiše in vprašal ali imajo vino in žena mu je rekla, da ne a ji ni verjel in rekel da ga morajo imeti, saj imajo trto "okou in okou". Tako je tudi dobil svoje ime in vaščani so ga začeli klicati Okouinokou. V desetih letih je Okouinokou po gozdovih pobral že vso železo in je odšel beračit. Takrat je bil kruh čisto dober zanj. Ko ga je nekaj nabral je šel v gozd in tam umrl z vrečo zmrznjenega kruha ob sebi. Tam so mu postavili spomenik na katerega so napisali: Tu počiva OKOLI IN OKOLI, umrl ob kruhu za božič 1929 in tako se ga vedno spominjali.

GOSENICA

Pisatelj nam pove, da so pri njem doma živali razvrščali v pet skupin – v koristne, nadležne, škodljive, strupene in indiferentne. Gosenic pisatelj pozna treh vrst in o njih so se tudi učili v šoli. Aprila leta 1930 so pisatelja iz koprške peljali v rimsko kaznilnico in vozili so se tri dni, dali pa mu niso ne kruha in ne vode. Ko je prišel v celico jo je raziskoval in odkril veliko zanimivih napisov, ki so jih napisali ljudje, ki so bili tam pred njim. Pod oknom je rasel tudi divji kostanj in pisatelj je opazoval mladiko, ki je rasla in njene liste. Nekega dne je zaradi tega prezgodaj vstal iz postelje in zato ga je ječar Cesare opozoril naj sede. Z ječarjem sta bila nekako prijatelja ker mu je Kosmač nekoč dal za razrezat kolut sita in ko ga je iz dolgočasje poskusil spet sestaviti je videl, da manjka kos. Z ječarjem sta sklenila nekakšen dogovor, da ga pisatelj ne bo ovadil, Cesare pa mu bo prinesel še nekaj sira. Kosmača je morilo to, kako da se en list mladike premika, ostali pa ne in čez čas je videl, da se z njim hrani gosenica. Gledal jo je vsak dan in se odločil, da jo bo pahnjal z drevesa, da ga ne bo več jedla ampak ga je opazil nek drug paznik in ga obtožil, da se pogovarja s svojimi pajdaši. Peljal ga je h ravnatelju in ta mu je odredil tri dni v ječi, nato pa šest. Ko se je vrnil v svojo celico sta gosenici ostala le še dva lista. Potem je

nastopil vihar in zaželel si je, da bi gosenco odpihnilo in res jo je. Na poti iz zapora je srečal ciganko in jo vprašal ali želi dinar ali cigareto in pove mu, da oboje. In od takrat, ko je pesnik prišel iz zapora je vsako leto praznoval goseniški jubilej.

OČKA OREL

Po petnajstih letih se je pisatelj vrnil domov in videl je, da so vsi njegovi bratje in sestre zdoma, očeta pa so ubili v Matuhausenu. Doma je ostala le še njegova teta, ki pa je nikdar ni maral, ker je bila skopa, zadirčna in mrzla. Pisatelj je spoznal, da se je teta v tem dolgem času zelo spremenila. Povedala mu je o vsem, kar se je dogajalo ko ga ni bilo doma, o vseh vaščanih ki so umrli ter kaj se jim je zgodilo, povedala mu je kdo se je s kom poročil, kdo ima s kom otroke in kdo se je odselil v Trst ali kam drugam, pripovedovala mu je o vojni,... Pogovarjala sta se o vsem mogočim, njegovega pokojnega očeta pa ni omenjala. Ko mu je končala pripovedovati ga je povabila v hišo, mu skuhalo čaj in večerjo. Ko sta povečerjala sta se usedla na prag in teta mu je še naprej pripovedovala o žrtvah vojne. Nato se je pisatelj odpravil proti svoji hiši in ni se mu več zdela tako stara, ker je stala pod jasnim nebom ob bistri reki in z nje je vihrala zastava.

TANTADRUJ

Pisatelj najprej opisuje kako je potoval iz Pirana. Tantadruj, zelo majhen vaški norček, je svoje ime dobil, ker je vsak stavek začel s to besedo. Tantadruj gre na sejem, ki je bil na Mostu na Soči. Šel je zato, ker je moral kupiti tri kravje zvonce, da jih bo imel 40 za mučenike. Tam se mu pridružijo še trije možje: Luka, moški petdesetih let ki je padel z zidarskega odra in se hudo polomil, Matic Hotejec, ki ni bil sposoben za nobeno delo in je bil zelo otročji in Furlan, ki je 30 let služil kmetu kjer naj bi ves čas jedli samo repo in krompir. Tantadruj bi zelo rad umrl, ker mu je rekla mati, da bo šele takrat srečen, ker se je rodil kor mučenik. Odšel je k župniku in ga je vprašal, če bi umrl, če ga bi pičil modras. Župnik je rekel, da bi se le zastrupil, ne pa umrl. Dejal mu je še, da bo umrl šele ko bo prišla njegova ura. Tantadruj je ves žalosten odšel od župnika, nato pa je vprašal Luka kaj pomenijo župnikove besede. Skupaj sta ugotovila, da ure tako ali tako nikoli ni imel, trpel je tudi že mogoče ali pa tudi ne, to nista mogla ugotoviti, manjkala je še samo jama. Med potjo, ko so šli spat k Hotejcu, so odšli na pokopališče in tam našli jamo. Ugotovili so, da je ta jama za Tantadruja. Tantadruj je bil ves srečen, da bo sedaj lahko umrl. Odšel je v jamo in se vanjo ulegel. Matic je odšel zvonit, Luka in Furlan pa sta metala zemljo v jamo. K sreči so ljudje slišali zvonjenje in se hitro zbrali saj so mislili, da gori. Našli so jih in potem jih je župnik poslal vsakega na svojo stran po dolini.

RINGARAJA

Bila je pomlad in na pisateljevem vrtu je cvetela češnja., zato so se njegovi otroci odločili, da bodo naredili nekaj, kar bo odganjalo kose in res so naredili klopotec, ki pa je bil videti grozno in bil je tudi zelo glasen. Ob tem se je Kosmač spomnil na svoja mlada leta, ko je tudi sam izdelal podoben klopotec. Naredil ga je v času, ko mu je zbolela mati in mu rekla, naj da ta klopotec na hruško ampak ko se je vrnil njegov oče je zaradi hrupa postal jezen. Mama ga je branila in rekla, da tolče tako kot smrt na koso in takrat se je pesnik zavedel, da bo njegova mati kmalu umrla. Jezen je bil na klopotec, saj je mislil, da je prav zaradi tega njegova mama preminula. V jezi je vzel klopotec in se odpravil k reki. Vrgel ga je vanjo vendar pa se je klopotec ujel v drevo. Nekaj let pozneje se je odpravil nazaj in pobral klopotec ter ga zalučal v reko. Prebudil se je iz svojih spominov, ko so mu otroci so mu prišli povedat, da so klopotec že obesili. Pisatelj je v potem takoj odgnal vse svoje misli in se nasmehnil, zaprl okno ter se usedel za svojo mizo.